

Онлайн-журнал

«Українське слово у вимірах сьогодення»

Говоримо українською правильно

Виполоймо мовний бур'ян

Суржик – це вкрай хибне явище, хворобливе і негативне. Воно природне на периферії, але разом із тим аномальне, нездорове і провокативне. Суржик принижує людину, яка, не знаючи чужої мови й прагнучи до неї достукатися, забуває свою рідну...

(П.Мовчан)

Проблема мовної культури завжди була, а нині є особливо актуальною. Мовлення має відповідати узвичаєним, єдиним для всіх мовців нормам. Без цього не може бути взаєморозуміння і взаємодії людей - громадян своєї держави. Окрім того, мовлення кожної людини – це своєрідна візитка, показник рівня її освіченості й культури. Водночас, через сукупну мовленнєву практику, це показник культури суспільства.

Усвідомлюючи це, кожен народ прагне вдосконалити і розвинути свою мову, кожна держава захищає мову свого народу і створює умови для її збагачення й очищення від чужих впливів.

Попередній випуск онлайн-журналу «Українське слово у вимірах сьогодення» був присвячений складній суспільній проблемі – лихослів'ю, нецензурній лайці, які забруднюють нашу мову. Геть лихослів'я із нашого життя! До такого висновку приходять і вчителі, і мовознавці, і психологи, і лікарі, і вчені.

Сьогодні ми продовжимо цю тему і розглянемо вживання *суржика*.

Мовне явище, що одержало назву *суржик*, належить до специфічної форми побутування мови в Україні. Його національну і соціальну природу відображає сам термін, запозичений із сільськогосподарської лексики.

Тлумачний словник української мови фіксує слово *суржик* у двох значеннях: 1. «Суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса і т.ін.; борошно з такої суміші; 2. (переносне, розмовне). Елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без додержання норм літературної мови; нечиста мова».

Таким чином, семантичне ядро слова *суржик* поєднує два елементи значення – змішування двох різних субстанцій і пониження якості утвореного внаслідок змішування продукту. Питання часу появи другого значення слова

суржик внаслідок метафоричного перенесення на мовне явище конкретного поняття зі сфери сільського життя потребує соціального дослідження. Можна припускати досить пізнє його походження, оскільки словник Б.Грінченка такого значення цієї лексеми не фіксує, хоча, крім первісного, подає ще одне – «людина змішаної раси». Наприклад, на Черкащині говорять: «Се суржик: батько був циган, а мати – дівка з нашого села».

Чітке визначення суржику і пов'язаної з ним загрози тотального розмивання норм української літературної мови дав свого часу Б.Антоненко-Давидович у праці «Як ми говоримо». «Недобре, - зазначав письменник, - коли людина, не знаючи гаразд української чи російської мови або тої й тої, плутає обидві ці мови, перемішує їхні слова, відмінює слова однієї мови за граматичними вимогами другої, бере якийсь притаманний саме цій мові вислів і живосилом тягне його в іншу мову, оминаючи традиції класичної літератури й живу народну мову. Так створюється мовний покруч чи суржик».

Під цим поняттям розуміють недоладну мішанину залишків давнього, батьківського із чужим, що нівелює особистість, національно-мовну свідомість. Це назва zdegradovanogo, ubogogo духовного світу людини, її відірваності від рідних коренів. Ця суміш двох мов є результатом насильницьки вкоріненого почуття меншовартості, посередності тій частині населення, яка для задоволення певних соціальних потреб і сама прагнула асиміляції та пристосування до нав'язуваної культури. *Суржик* є небезпечним і шкідливим, бо паразитує на мові, що формувалася впродовж віків, і може призвести до її спотворення та навіть зникнення. Спотворена мова ж робить мислення людини примітивним. Адже мова стимулює свідомість, підпорядковує її собі, формує й розвиває, а не лише виражає думку.

Наведемо приклади уривків з творів з елементами суржику:

* Яюсь одержала від нього листа: «Січас служить какось непривично, трудно звикать, що тобою командують, та все привикнеця, пайка хватає, наїдаюся полностью, так що на здоров'я не скажусь, плюс до цього шей режим, і фвззарядка ще здоров'я дасть...» І це він писав їй, яка перечитала всіх поетів у бібліотеці... А він «какось» там наїдається! Відштовхувала Єльку навіть його жахлива граматика, отой його «рижим», що заслуговує двійки, а надто ж оте «какось»: якщо можна в людині розчаруватись за одне лише «какось», то це був саме той випадок! Вона йому й словом не відповіла (О.Гончар).

*Возний. Изложенні в отвітних річах твоїх резони суть – теє-то як його – для любові ничтожні. Узвлєнное частореченною любовію серце, по всім божеським і чоловічеським законам, не взираєть ні на породу, ні на літа, ні на

состояніє. Оная любов все – тее-то як його – ровняєть. Рци одно слово: «Люблю вас, пане возний!» - і аз, вишеупом'янутий, виконаю присягу о вірном і вічном союзі з тобою.

Наталка. У вас єсть пословиця: «Знайся кінь з конем, а віл з волон»; шукайте собі, добродію, в городі панночки; чи там трохи єсть суддівен, писарівен, і гарних попівен? Любую вибирайте...Ось підіть лиш в неділю або в празник по Полтаві, то побачите таких гарних, що і розказати не можна (І. Котляревський).

Пропонуємо рубрику «Антисуржик»

Правильно

Читаючи книжки
голосно кричачи
сяючи від радості
намагаючись не заважати
вибираючи слово
затамувавши подих
з'ясувавши причину
натиснувши на кнопку
навантаживши машину
засохлий бутерброд
попоївши досхочу (який наївся)
який повідомляв
утікач
який зупинився
бажаний результат
наболіле питання
нависла загроза
збіднілий
постарілий
який перебігав
точнісінько, достеменно
ледь-ледь
до речі, вчасно, до діла
мені байдуже
невдовзі

Неправильно

читая книги
голосно крича
сія від радості
стараясь не заважати
выбирая слово
затаїв подих
вияснивши причину
нажавши на кнопку
загрузивши машину
засохший бутерброд
наївшийся досхочу
повідомлявший
убігавший
зупинившийся
желаний результат
наболівше питання
нависша загроза
збіднівший
постарівший
перебігавший
точь-в- точь
єлі-єлі
кстаті
мені все рівно
у скорому часі